

LAWYER

The Business Magazine
Ιούλιος - Αύγουστος 2026

TIMH: 13,00€
ISSN: 2732-6152

045

ΝΙΚΟΣ ΜΟΥΣΑΣ

Ιδρυτής & Διευθύνων Εταίρος
Μουσάς Δικηγορική Εταιρεία

■ The Justice Issue

Ο στρατηγικός ρόλος του δικηγόρου: σχεδιασμός, επιχειρηματικές επιλογές και επίλυση διαφορών

Ο Νίκος Μουσάς μιλά για τις σύνθετες εμπορικές διαφορές, τη διαιτησία, τις προκλήσεις στην απονομή της δικαιοσύνης και τον σύγχρονο ρόλο του δικηγόρου. Μεταξύ άλλων, αναδεικνύει την ανάγκη απλούστευσης των διαδικαστικών κανόνων και τη σημασία της ουσιαστικής καθοδήγησης των νέων δικηγόρων από έμπειρους μέντορες.

Της Αλεξάνδρας Βαρλά

Η Μουσάς Δικηγορική Εταιρεία κι εσείς ως ιδρυτές της με εμπειρία ήδη 40 ετών εκπροσωπείτε επιχειρήσεις σε σύνθετες εμπορικές και επενδυτικές διαφορές. Πώς διαμορφώνεται μια ολοκληρωμένη στρατηγική επίλυσης μιας σύνθετης εμπορικής διαφοράς;

Η δικηγορική μας Εταιρεία και οι δικηγόροι της εκπροσωπούμε ελληνικές και αλλοδαπές εταιρείες ή φυσικά πρόσωπα σε δικαστικές ή διαιτητικές διαφορές καθώς και σε σύνθετες επιχειρηματικές συμφωνίες. Η εμπειρία της ομάδας μας σε όλο αυτό το φάσμα μας επιτρέπει να παρέχουμε στους πελάτες μας ολοκληρωμένη νομική υποστήριξη, με τον δικηγόρο να μπορεί να παρακολουθεί και να χειρίζεται μια υπόθεση σε όλα τα στάδιά της. Η εμπειρία δε από την εξέλιξη υποθέσεων αντιδικίας συμβάλλει αποτελεσματικά στην αωστή καθοδήγηση των εντολών κατά την παροχή συμβουλών στο στάδιο κατάρτισης επιχειρηματικών συμφωνιών. Ο συνδυασμός λοιπόν των γνώσεων όλων των πεδίων δικηγορικής δράσης, είτε από ένα δικηγόρο είτε κυρίως σε επίπεδο δικηγορικής εταιρείας από περισσότερους, παρέχει την ασφάλεια στους εντολείς ότι λαμβάνουν πλήρη και επαρκή νομική υποστήριξη τόσο κατά την εκτέλεση της συμφωνίας τους όσο και σε περίπτωση παθολογίας αυτής.

Στις σύνθετες εμπορικές διαφορές αλλά και στις νομικές συμβουλές που αφορούν από απλές έως σύνθετες συναλλαγές, κύριο μέλημα του δικηγόρου είναι η κατανόηση του επιχειρηματικού εγχειρήματος του εντολέα του. Έτσι, η αφετηρία κάθε στρατηγικής είναι η κατανόηση των πραγματικών επιχειρηματικών στόχων του πελάτη και όχι μόνο των νομικών ζητημάτων της διαφοράς. Η αποτελεσματική διαχείριση μιας εμπορικής υπόθεσης προϋποθέτει συνδυασμό νομικής ανάλυσης, αξιολόγησης κινδύνων και διερεύνησης όλων των διαθέσιμων επιλογών, είτε πρόκειται για διαπραγμάτευση, διαμεσολάβηση, διαιτησία ή δικαστική επίλυση. Ο ρόλος του δικηγόρου δεν περιορίζεται μόνο στην εκπροσώπηση κατά την χρονική φάση που έχει ανακύψει μία διαφορά, αλλά ξεκινά πολύ νωρίτερα, με τον σχεδιασμό της συνολικής στρατηγικής και την αξιολόγηση των επιχειρηματικών συνεπειών κάθε επιλογής. Ο αείμνηστος πατέρας μου Δημοσθένης, από τους παλαιότερους δικηγόρους της Αθήνας, έλεγε ότι η νομική «άπτεται» όλων των άλλων επιστημών.

Η διαιτησία συχνά προβάλλεται ως ταχύτερη και πιο ευέλικτη λύση σε σχέση με τη δικαστική οδό. Η Μουσάς Δικηγορική Εταιρεία χαίρει διεθνούς αναγνώρισης στη

διαιτησία και είναι η μοναδική ελληνική εταιρεία στη λίστα GAR 100 του περιοδικού Global Arbitration Review, με τις 100 κορυφαίες εταιρείες διεθνώς. Σε ποιες υποθέσεις αποτελεί η διαιτησία πραγματικά επιτυχή και αποτελεσματική επιλογή και πότε ενδέχεται να αποδειχθεί εξίσου σύνθετη και δαπανηρή με τη δικαστική διαδικασία;

Η διαιτησία από απόψεως διαδικασίας παρέχει μεγαλύτερη ασφάλεια και βεβαιότητα σε σχέση με τα βήματα και την διάρκεια της. Προσφέρεται για την επίλυση διαφορών σε σύνθετες εμπορικές και διασυναρπαστικές συναλλαγές, σε έργα υποδομών και ενέργειας, καθώς και σε διαφορές που απαιτούν εξειδικευμένη τεχνική γνώση. Η δυνατότητα επιλογής διαιτητών με εξειδίκευση στον εκάστοτε κλάδο, η εμπιστευτικότητα και η ευελιξία της διαδικασίας μπορούν να προσφέρουν σημαντικά πλεονεκτήματα σε σχέση με τη δικαστική επίλυση. Έτσι η διαιτησία αναδεικνύεται ως ένα αξιόπιστο δικαιοδοτικό εργαλείο, ιδιαίτερα στο σύγχρονο επιχειρηματικό περιβάλλον.

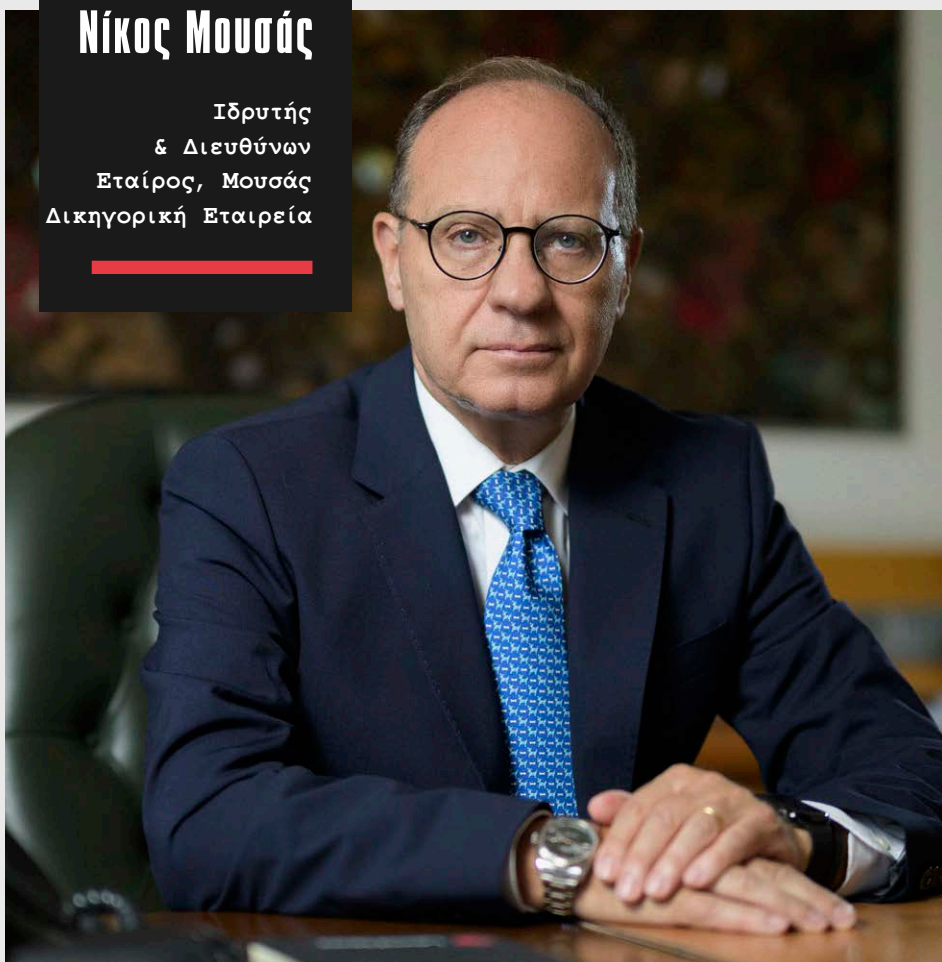
Γεγονός είναι ότι η διαιτησία είναι συνήθως πιο δαπανηρή από την δικαστική διαδικασία, μιλώντας για την Ελλάδα όπου το κόστος προσφυγής στην δικαιοσύνη είναι σημαντικά χαμηλότερο. Τα πλεονεκτήματα όμως της διαιτησίας είναι ότι είναι εκ των προτέρων γνωστό τόσο το κόστος όσο και η διαδικασία και η διάρκεια, που εξαρτώνται σε σημαντικό βαθμό -μεταξύ άλλων- από τη φύση της διαφοράς, τον αριθμό και την πολυπλοκότητα των ζητημάτων που τίθενται, καθώς και από την αποδεικτική διαδικασία. Για τον λόγο αυτό, επιλέγεται η διαιτησία και από τα δύο μέρη ως συνειδητή επιχειρηματική επιλογή. Ένα από τα πλεονεκτήματα της επιλογής αυτής είναι ότι η διαιτητική διαδικασία είναι απαλλαγμένη από την τυπικότητα της δικαστικής δικονομίας, η οποία οδηγεί πολλές φορές σε έκδοση μη οριστικών αποφάσεων χωρίς έκβαση επί της ουσίας και εντεύθεν σημαντική καθυστέρηση στην επίλυση μιας διαφοράς που αποδεικνύεται πολύ πιο ακριβή ακόμη και από την ακριβή διαιτησία. Έχει, βέβαια, παρατηρηθεί εσχάτως μία τάση «δικονομοποίησης» της διαιτησίας, η οποία έχει δεχθεί -και σωστά- έντονη κριτική τόσο σε θεωρητικό όσο και σε πρακτικό επίπεδο. Στα σημαντικά πλεονεκτήματα της διαιτησίας συγκαταλέγεται και ο ένας και μόνος βαθμός δικαιοδοσίας, γεγονός που συμβάλλει στην σημαντική σύντμηση του απαιτούμενου χρόνου για την ουσιαστική αλλά και τελική κρίση επί της ουσίας της διαφοράς, το οποίο οδηγεί αναπόδραστα και στην εξοικονόμηση χρηματικών πόρων.

Καθοριστική είναι η εμπειρία και η εξειδίκευση του νομικού συμβούλου, για την σύνταξη της κατάλληλης διαιτητικής συμφωνίας αλλά και για την αποτελεσματική διαχείρισή της. Μία κακογραμμένη διαιτητική ρήτρα, ή μία «ατυχής» επιλογή δικαίου, έδρας ή διαδικασίας μπορεί να αποβεί από πλεονέκτημα σε μειονέκτημα και εντεύθεν επιζήμια για τον διάδικο. Τούτο, διότι, όσο παραπάνω διαρκεί μία διαιτητική διαδικασία, τόσο αυξάνεται το κόστος. Επίσης η επιλογή των διαιτητών και η κατάρτισή τους έχει ιδιαίτερη σημασία γιατί μία κακογραμμένη διαιτητική απόφαση έχει τον κίνδυνο ακυρώσεως και συνολικής ανατροπής του δεδικασμένου της. Ο νομικός σύμβουλος θα πρέπει να έχει την εμπειρία αλλά και την ευσυνειδήσια να διακρίνει και να καθοδηγεί τον εντολέα σε όλα αυτά τα θέματα και τα βήματα της διαιτητικής διαδικασίας ώστε αυτή να μην αποβεί μία ιδιαίτερα χρονοβόρα και κοστοβόρα επιλογή, καθώς και να εξετάζει αφενός μεν τις πιθανότητες επιτυχίας πριν την προσφυγή σε αυτήν αφετέρου δε τυχόν περιθώρια συμβιβαστικής επίλυσης της διαφοράς. Όλα αυτά φυσικά, τα οποία αναφέρω για να υπάρχει πληρότητα της πληροφόρησης σχετικά με τα ερωτήματά σας, δεν σημαίνουν ότι η διαιτησία δεν συνεχίζει να αποτελεί έναν από τους πλέον πετυχημένους μηχανισμούς εναλλακτικής επίλυσης διαφορών και τη βέλτιστη λύση σε συγκεκριμένες περιπτώσεις. Μάλιστα, έχω την άποψη ότι η διαιτησία θα πρέπει να οργανωθεί με τέτοιο τρόπο ώστε να παρέχεται η ευχέρεια σε διαδίκους με μικρότερης αξίας διαφορές να υπάγονται σε αυτήν με ένα λογικό και μη αποτρεπτικό κόστος. Αυτό θα λειτουργήσει διττά ωφέλιμα. Διότι, αφ' ενός οι διαφορές τους θα επιλύονται πιο αποτελεσματικά με προοπτική να συμβιβασθούν, αφού η διαιτητική διαδικασία ευνοεί την προσέγγιση διαδίκων και πληρεξουσίων δικηγόρων και κατά συνέπεια την συνεννόηση. Αφ' ετέρου, θα αποσυμφορείται η τακτική δικαιοσύνη και θα αποδίδει αυτά που πρέπει, διότι οι αιτιάσεις για την αποτελεσματικότητά της δεν οφείλονται στο ότι δεν είναι «καλή» κατά την άποψή μου αλλά στο ότι είναι πολύ «φορτωμένη».

Σε αυτό λοιπόν το πλαίσιο και με αυτή την επιδίωξη, η Ελλάδα, με το νομοθετικό της πλαίσιο για τη Διεθνή Εμπορική Διαιτησία, διεκδικεί επάξια τον χαρακτηρισμό της ως χώρα φιλική προς τη διαιτησία. Περαιτέρω, θεωρώ ιδιαίτερα σημαντική τη διαμόρφωση ενός σύγχρονου, συνεκτικού και αξιόπιστου πλαισίου για την εναλλακτική επίλυση διαφορών συνολικά, όπως αυτό που πρόσφατα διαμόρφωσε το Υπουργείο Δικαιοσύνης ως Κώδικα Εναλλακτικής Επίλυσης Διαφορών, του οποίου η θέσπιση επίκειται. Είχα την τύχη και την τιμή να συμμετάσχω ως μέλος της Ομάδας Εργασίας του Υπουργείου Δικαιοσύνης για την εκπόνηση του Κώδικα αυτού, ο οποίος ήδη τέθηκε σε δημόσια διαβούλευση και αποτελεί σημαντικό βήμα για την ενίσχυση της εμπιστοσύνης πολιτών και επιχειρήσεων στους εναλλακτικούς μηχανισμούς επίλυσης διαφορών, τη διευκόλυνση της αποτελεσματικής απονομής της δικαιοσύνης και την περαιτέρω εναρμόνιση του ελληνικού δικαίου με τις διεθνείς βέλτιστες πρακτικές.

Νίκος Μουσάς

Ιδρυτής
& Διευθύνων
Εταίρος, Μουσάς
Δικηγορική Εταιρεία

Η επιτάχυνση της απονομής της δικαιοσύνης βρίσκεται διαχρονικά στο επίκεντρο της δημόσιας συζήτησης. Από την πολυετή εμπειρία σας θεωρείτε ότι η καθυστέρηση είναι το πραγματικό πρόβλημα ή το σύμπτωμα βαθύτερων δυσλειτουργιών;

Χρησιμοποιούμε την λέξη «επιτάχυνση» ακόμη και σε θεσμικό επίπεδο ως περιεχόμενο νομοθετημάτων, που κατ' εμέ δεν είναι λέξη κατάλληλη και θα έλεγα ότι είναι και «πεζή» αναφερόμενη σε ένα θεσμό όπως η δικαιοσύνη. Γι' αυτό και όσα νομοθετήματα είχαν την λέξη αυτή ως κίνητρο μάλλον δεν πέτυχαν τον σκοπό τους, όπως η μεγάλη νομοθετική μεταβολή του 2015 στην Πολιτική Δικονομία, η οποία πρόσφατα διήλθε σοβαρών αλλαγών για τον λόγο αυτό. Θα έλεγε κανείς ότι η καθυστέρηση στην απονομή της δικαιοσύνης αποτελεί περισσότερο σύμπτωμα παρά το πραγματικό πρόβλημα. Το ζήτημα είναι ευρύτερο και συνδέεται με τον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας του συστήματος συνολικά. Η αύξηση των υποθέσεων που πηγαίνουν στα δικαστήρια, η αύξηση των συνήθων παραβατών της μικρής παραβατικότητας, της φιλοδικίας για διαφορές ήσσονος σημασίας, τρέχουν με πιο γρήγορους ρυθμούς από τα συνεχή βήματα του νομοθέτη που με συνεχείς νομοθετικές μεταβολές προσπαθεί να τα προλάβει. Όμως δεν φαίνεται να εξασφαλίζεται επαρκής χρόνος προσαρμογής στις μεταβολές αυτές: το κανονιστικό πλαίσιο καταλήγει πολύπλοκο, η διοικητική υποστήριξη «παλινώνει» και δεν επαρκεί, ενώ παραμένει περιορισμένη και η αξιοποίηση των τεχνολογικών εργαλείων. Όλα αυτά μαζί δημιουργούν ένα περιβάλλον που δυσχεραίνει τη λειτουργία της δικαιοσύνης.

Είμαι της άποψης ότι η απλοποίηση της πολιτικής δικονομίας και γενικά των διαδικαστικών κανόνων σε όλες τις διαδικασίες θα βοηθήσει σημαντικά προς την κατεύθυνση της καλύτερης ποιότητας απόδοσης δικαιοσύνης, έκφραση με την οποία αντιδιαστέλλω την λέξη «επιτάχυνση». Η απλοποίηση αυτή θα διευκολύνει την αμεσότερη και ταχύτερη έκβαση των υποθέσεων επί της ουσίας τους. Η αντιμετώπιση του προβλήματος απαιτεί, επομένως, μια συνολική προσέγγιση, με έμφαση στη βελτίωση της οργάνωσης, στη σταθερότητα των θεσμικών επιλογών και στην αποτελεσματικότερη λειτουργία των δικαστηρίων αλλά και των εναλλακτικών τρόπων επίλυσης των διαφορών που όπως ανέφερα συναρτάται και με την αποδοτικότητα της τακτικής δικαιοσύνης. Επίσης, θα πρέπει η αδικαιολόγητη φιλοδικία και η στρεψοδικία να κοστίζει πολύ ακριβότερα και τούτο να λειτουργεί αποτρεπτικά. Να αναφέρω δε ότι οι ρυθμοί δεν είναι το ίδιο αργοί παντού. Νομίζω ότι το σημαντικότερο πρόβλημα υπάρχει στην ποινική δικαιοσύνη. Στην διοικητική τα πράγματα είναι καλύτερα και στο Συμβούλιο της Επικρατείας ιδιαίτερα η κατάσταση διαγράφεται πολύ αισιόδοξη.

Στην πολιτική δίκη, θα ήθελα να επισημάνω ότι με τις πρόσφατες νομοθετικές μεταβολές στην οργάνωση των δικαστηρίων αρχίζουμε να βλέπουμε και σημάδια πραγματικής βελτίωσης. Σε αρκετές κατηγορίες υποθέσεων εκδίδονται σήμερα αποφάσεις με αισθητά μεγαλύτερη ταχύτητα σε σχέση με το πρόσφατο παρελθόν.

Ως Ιδρυτής και Διευθύνων Εταίρος της «Μουσάς Δικηγορική Εταιρεία» τα μέλη της οποίας χειρίζονται καθημερινά δικαστηριακές υποθέσεις, πέρα από τις νομοθετικές αλλαγές, ποιες παρεμβάσεις θεωρείτε ότι θα μπορούσαν να βελτιώσουν ουσιαστικά την καθημερινή λειτουργία των δικαστηρίων και να καταστήσουν την απονομή της δικαιοσύνης πιο αποτελεσματική;

Η δικαιοσύνη είναι, εξ ορισμού, ένα σύνθετο σύστημα: δικαστές, δικηγόροι, γραμματείς, διάδικοι και το λοιπό διοικητικό προσωπικό συναποτελούν έναν ενιαίο μηχανισμό, η καλή λειτουργία του οποίου προϋποθέτει την αρμονική συνεργασία και κοινή φιλοσοφία όλων αυτών των συντελεστών για το δικαιοδοτικό έργο.

Έτσι, η αποτελεσματικότητα της δικαιοσύνης δεν εξαρτάται μόνο από τις νομοθετικές αλλαγές, αλλά και από κοινή συναντίληψη όλων των παραγόντων σε συνδυασμό με την ποιότητα της διοικητικής υποστήριξης που τους περιβάλλει. Η ενίσχυση των γραμματειών με επαρκές και κατάλληλα εκπαιδευμένο προσωπικό και η περατέρω και ενιαία ψηφιοποίηση όλων των διαδικασιών, μπορούν να βελτιώσουν ουσιαστικά την καθημερινή λειτουργία των δικαστηρίων.

Εξίσου σημαντική είναι η καλύτερη διαχείριση των πινάκων, ο ρεαλιστικός προγραμματισμός των δικασίμων και η δυνατότητα ηλεκτρονικής υποβολής ορισμένων διαδικαστικών αιτημάτων, όπως των αναβολών, ώστε να αποφεύγεται άσκοπη επιβάρυνση των δικηγόρων, των διαδίκων και των δικαστηρίων. Πολλές από αυτές τις παρεμβάσεις δεν απαιτούν νέα νομοθέτηση, αλλά καλύτερη οργάνωση και συνεπή εφαρμογή.

Παράλληλα, από την καθημερινή δικαστηριακή πρακτική διαπιστώνουμε ότι υπάρχει περιθώριο για ακόμη μεγαλύτερη έμφαση στην ουσιαστική επίλυση των διαφορών και στην ασφάλεια δικαίου. Η υπέρμετρη προσήλωση σε τυπικά ζητήματα, όταν οδηγεί σε αποφάσεις χωρίς εξέταση της ουσίας της διαφοράς, επιβαρύνει τη διαδικασία και δεν εξυπηρετεί πάντοτε τον σκοπό της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας. Μια περισσότερο ουσιαστική προσέγγιση, θα μπορούσε να συμβάλει στην

ενίσχυση της ασφάλειας δικαίου. Προς αυτή την κατεύθυνση έχει γίνει σημαντική προσπάθεια βελτίωσης με τις πρόσφατες τροποποιήσεις του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας που ελπίζουμε ότι θα αποδώσουν ωφέλιμα πρακτικά αποτελέσματα. Υπάρχουν επίσης και άλλες λεπτομέρειες που δεν φαίνονται αλλά εμείς οι δικηγόροι τις βιώνουμε καθημερινά. Η έκταση των δικογράφων και το μέγεθος των δικογραφιών εξ αυτού του λόγου έχει πολλαπλασιαστεί, με την ευκολία που παρέχουν τα σύγχρονα μέσα συγγραφής (copy paste). Ας σκεφθεί κανείς τον δικαστή που «φορτώνεται» πολλές τέτοιες δικογραφίες, με τί όρεξη θα ασχοληθεί με το δίκαιο αφού θα έχει κοπιάσει να ξεχωρίσει την ουσία από τις επαναλήψεις και τα περιττά. Εμείς οι δικηγόροι έχουμε καθήκον να περιορίσουμε το φαινόμενο αυτό, είναι δε ο λόγος που νέες νομοθετικές διατάξεις έχουν βάλει όριο στις σελίδες δικογράφων, λογική που ακολουθεί εθιμικά και η διαιτησία.

Έχουμε επίσης καθήκον να διαφωτίζουμε τους εντολείς μας για τις προοπτικές μιας δίκης, να τους αποτρέπουμε από την προσφυγή σε δικαστήριο σε μια προφανώς άδικη υπόθεση, να προσπαθούμε να συμβιβάζουμε τις διαφορές και να μην στρεψοδικούμε. Όλα αυτά προβλέπονται και από τους Κώδικες που διέπουν το δικηγορικό επάγγελμα και πρέπει να τα τηρούμε όπως θα πρέπει να τηρείται και ο πειθαρχικός έλεγχος όταν τα παραβιάζουμε – το ίδιο θα πρέπει να συμβαίνει και για όλους του παράγοντες της δικαιοσύνης.

Στα δικά μου μάτια μια ιδανική βελτίωση του συστήματος θα ήταν να εξεταστεί η επανεισαγωγή της προφορικότητας στις μεγάλες πολιτικές δίκες. Η αμεσότητα, η προφορική ανάπτυξη των ισχυρισμών και η ζωντανή αξιολόγηση των διαδίκων των δικηγόρων και εξέταση των μαρτύρων από τους δικηγόρους και το Δικαστήριο, συνιστούν την πεμπτοσύια της δικαιοδοτικής λειτουργίας, που αποτελεί κατ' εξοχήν κοινωνική λειτουργία και απαιτεί επικοινωνία. Η λειτουργία αυτή δεν εξυπηρετείται από την αποστασιοποίηση των παραγόντων της δίκης και την απουσία του ανθρώπινου στοιχείου, όπως έχει καταλήξει να διεξάγεται η πολιτική δίκη δι' εγγράφων. Αυτή είναι και μία σημαντική αντιδιαστολή της δικαστικής διαδικασίας στις πολιτικές διαφορές (με λίγες εξαιρέσεις) από την διαιτητική δίκη.

Η ενεργειακή μετάβαση απαιτεί μεγάλες επενδύσεις, αλλά πραγματοποιείται μέσα σε ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο ρυθμιστικό περιβάλλον. Συμβουλευόντας επενδυτές και επιχειρήσεις στον ενεργειακό τομέα θεωρείτε ότι παρέχει σήμερα το ελληνικό πλαίσιο τη σταθερότητα και την προβλεψιμότητα που απαιτούνται για μακροπρόθεσμες επενδύσεις;

Η Εταιρεία μας ασχολήθηκε αρχήθεν με την ενέργεια και τα ζητήματα που προέκυψαν από την απελευθέρωση της αγοράς ενέργειας το έτος 1999. Είχα την τύχη να ασχοληθώ με την επίλυση περίπλοκων προβλημάτων που διαχρονικά αντιμετωπίστηκαν νομοθετικά και νομολογιακά και σήμερα θεωρούνται αυτονόητα. Το δίκαιο εξελίχθηκε ραγδαία και εξασφάλισε στις επενδύσεις στον ενεργειακό τομέα ένα μακροπρόθεσμο ορίζοντα που απαιτεί σταθερότητα και προβλεψιμότητα. Η Ελλάδα έχει σημειώσει σημαντική πρόοδο και παρουσιάζει σημαντικές ευκαιρίες στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, στην αποθήκευση και στα δίκτυα. Είναι ωστόσο αναγκαίες λόγω της τεχνολογικής εξέλιξης οι συχνές κανονιστικές και ρυθμιστικές αλλαγές που δημιουργούν πολυπλοκότητα του ρυθμιστικού πλαισίου και απαιτούν γρήγορα αντανakλαστικά, εξειδίκευση των συμβούλων

και ασφάλεια δικαίου. Απαιτείται συνεχής προσαρμογή στις νέες νομοθετικές παρεμβάσεις, σταθερότητα των κανόνων και συνέπεια στην εφαρμογή τους, ώστε οι επενδυτές να μπορούν να σχεδιάζουν και να εξασφαλίζουν χρηματοδότηση έργων με μακροπρόθεσμο ορίζοντα.

Οι επενδύσεις σε σύνθετα ενεργειακά έργα επιβεβαιώνουν ότι υπάρχει σημαντικό επενδυτικό ενδιαφέρον και εμπιστοσύνη στις προοπτικές της ελληνικής ενεργειακής αγοράς που αποτελεί ενιαίο σύνολο με την ευρωπαϊκή αγορά. Η Εταιρεία μας συμβουλεύει εδώ και χρόνια βιομηχανίες παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, χάλυβα και αλουμινίου, έχοντας άμεση εικόνα των ενεργειακών τους αναγκών, των επενδυτικών τους σχεδίων και των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν. Πλέον, ζήτημα ουσίας αποτελεί εκτός της παραγωγής και η αποθήκευση της ενέργειας με σημαντικές επενδύσεις στον τομέα αυτό. Πρόσφατα μάλιστα, η Εταιρεία μας ασχολήθηκε με μία μεγαλόπνοη στρατηγική συνεργασία για ένα σημαντικό έργο παραγωγής και αποθήκευσης ηλεκτρικής ενέργειας στην Ελλάδα. Τέτοιου είδους μακροπρόθεσμες επενδύσεις σε έναν τομέα που αναπτύσσεται διαρκώς τεχνολογικά επιβάλλουν την δημιουργία ασφαλούς ρυθμιστικού πλαισίου.

Στον αντίποδα της εξέλιξης αυτής ίστανται οι ανησυχίες της κοινωνίας και της πολιτείας για την περιβαλλοντική ισορροπία και ανθεκτικότητα, οι οποίες εκφράζονται με αντιδράσεις πολιτών και κοινωνικών ομάδων στα διάφορα ενεργειακά έργα με πυρήνα την προστασία του περιβάλλοντος και του ανθρώπινου παράγοντα. Οι αντιδράσεις αυτές καταλήγουν πολλές φορές σε δικαστικό και ξαφνικό «μπλοκάρισμα» των έργων, με αποτέλεσμα επενδύσεις και χρηματοδοτήσεις να βρίσκονται στον αέρα με απροσδιόριστο ορίζοντα. Θα πρέπει αυτές οι εκπλήξεις των επενδυτών να ελαχιστοποιηθούν, με την αυστηρότερη και ασφαλέστερη οριοθέτηση των προθεσμιών ασκήσεως δικαιωμάτων και του κύκλου των τρίτων που μπορούν να προβάλουν δικαιώματα προστασίας και να προσβάλουν τα έργα, πράγμα βέβαια που ισχύει και για λοιπές αναπτυξιακές επενδύσεις. Αυτό θα συμβάλει σημαντικά στην ασφάλεια δικαίου που πρέπει να απολαμβάνουν οι ενεργειακές επενδύσεις αλλά και όλες οι ωφέλιμες για τον τόπο και την κοινωνία επενδύσεις.

Παράλληλα, οι εθνικές πρωτοβουλίες για τη θωράκιση της ενεργειακής ανθεκτικότητας της χώρας αναδεικνύουν τη στρατηγική σημασία της ενέργειας, πέρα από τη διάστασή της ως επενδυτικού κλάδου. Ενδεικτικά, έχει υποβληθεί αίτημα προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την επέκταση της Εθνικής Ρήτρας Διαφυγής, ώστε να καταστεί δυνατή η πραγματοποίηση πρόσθετων επενδύσεων σε έργα αποθήκευσης, ενεργειακής αποδοτικότητας και υποδομών που ενισχύουν την ανθεκτικότητα της χώρας.

Τι αναμένουν σήμερα οι επιχειρήσεις από τον εξωτερικό τους νομικό σύμβουλο και πώς έχει εξελιχθεί ο ρόλος του δικηγόρου απέναντι στον επιχειρηματικό πελάτη; Πώς έχει αλλάξει ο ρόλος του δικηγόρου;

Οι επιχειρήσεις διαθέτουν πλέον μεγάλα και εξειδικευμένα νομικά τμήματα, στελεχωμένα με πολλούς έμπειρους και εξειδικευμένους δικηγόρους. Εν τοις πράγμασι το εσωτερικό νομικό τμήμα είναι ο εντολέας των εξωτερικών δικηγόρων στις επιχειρήσεις. Είναι λοιπόν καθοριστικής σημασίας η ουσιαστική και αρμονική συνεργασία μεταξύ των εσωτερικών δικηγόρων και των εξωτερικών νομικών συμβούλων. Οι τελευταίοι θα πρέπει να κατανοούν καλά τις ανάγκες της κάθε εταιρείας, το επιχειρηματικό της περιβάλλον, να καθοδηγούνται και να καθοδηγούν και εν τέλει να προσφέρουν πρακτικές και εφαρμόσιμες λύσεις

στους εντολείς, συμπληρώνοντας με την εμπειρία τους τα όσα ήδη γνωρίζουν τα νομικά τμήματα των εταιρειών.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο έχει εξελιχθεί σημαντικά και ο ρόλος του δικηγόρου ως εξωτερικού νομικού συμβούλου. Απαιτεί τη συμμετοχή στην διαμόρφωση και εξέταση από την εταιρεία εναλλακτικών σεναρίων και των συνεπειών αυτών, τη συμμετοχή κατά την λήψη στρατηγικών επιχειρηματικών αποφάσεων, την πρόληψη κινδύνων και τη διαμόρφωση λύσεων που εξυπηρετούν τους ευρύτερους στόχους της επιχείρησης.

Είτε λοιπόν πρόκειται για μία μεγάλη εξαγορά είτε για μία δίκη, η αξία του δικηγόρου ως εξωτερικού νομικού συμβούλου κρίνεται κυρίως από την ικανότητά του να σχεδιάζει τη συνολική στρατηγική της υπόθεσης και να παρέχει στον πελάτη έγκαιρη, ουσιαστική και πρακτικά αξιοποιήσιμη νομική υποστήριξη.

Στο πλαίσιο της καλλιέργειας των δεξιοτήτων για την εξέλιξη αυτή, θα ήθελα να τονίσω τη σημασία της προσωπικής καθοδήγησης στα νεότερα στάδια. Επειδή πιστεύω ότι η νομική δεν είναι μόνο επιστήμη αλλά και τέχνη, ένας νέος δικηγόρος χρειάζεται έναν μέντορα, έναν άνθρωπο που θα του μεταδώσει όχι μόνο τη νομική επιστήμη, αλλά και τον τρόπο να ασκεί σωστά, δεοντολογικά και ελκυστικά το δικηγορικό λειτουργήμα. Είχα και εγώ την τύχη να έχω έναν τέτοιο μέντορα στην πορεία μου και θεωρώ ότι η συμβολή του υπήρξε καθοριστική. Σήμερα, ιδίως στις μεγάλες δικηγορικές εταιρείες, αυτή η σχέση κινδυνεύει να γίνει πιο απρόσωπη. Οι νέοι δικηγόροι εντάσσονται συχνά σε μεγάλες ομάδες και δεν έχουν πάντοτε την ευκαιρία να αναπτύξουν έναν ουσιαστικό δεσμό καθοδήγησης με έναν πιο έμπειρο συνάδελφο. Κατά τη γνώμη μου, όμως, αυτός ο δεσμός παραμένει ένα σημαντικό στοιχείο για τη διαμόρφωση καταρτισμένων και ολοκληρωμένων δικηγορικών προσωπικοτήτων.

Στην δικηγορική μας εταιρεία μας δίνουμε ιδιαίτερη έμφαση στην προσωπική καθοδήγηση των νεότερων συναδέλφων. Επιδιώκουμε να συνεργάζονται στενά με έμπειρα στελέχη, να συμμετέχουν ουσιαστικά στις υποθέσεις και να εξελίσσονται μέσα από την καθημερινή συνεργασία και την προσωπική επαφή. Με τον τρόπο αυτό επενδύουμε όχι μόνο στην επαγγελματική τους εξέλιξη, αλλά και στη διαμόρφωση της επόμενης γενιάς δικηγόρων. ■

Ευχαριστώ το περιοδικό Lawyer και τους συντελεστές του για την ευγενική πρόσκληση να εκφράσω τις σκέψεις μου για το επάγγελμά μας και τον χώρο της δικαιοσύνης

Νίκος Μουσάς

Ο Νίκος Μουσάς είναι Δικηγόρος Αθηνών από το έτος 1986 και ιδρυτής της Δικηγορικής Εταιρείας Μουσάς. Αποφοίτησε από τη Νομική Αθηνών και στη συνέχεια απέκτησε μεταπτυχιακό τίτλο (LL.M.) από τη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Berkeley (Berkeley Law) των ΗΠΑ, με εμβάθυνση στο δίκαιο των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών.

www.moussaspartners.gr

